

Лекція 11. Трансформація суспільства за моделлю Вашингтонського консенсусу

План

1. Дослідження впливу глобалізації на трансформацію суспільства.
2. Механізм Вашингтонського консенсусу.
3. Наслідки трансформації суспільства за Вашингтонським консенсусом.

1. Дослідження впливу глобалізації на трансформацію суспільства

Сутність, зміст, характер і наслідки ринкових реформ за моделлю Вашингтонського консенсусу досліджували: **Ю. Збітнєв і М. Сенченко** (*«Біла книга України або Вашингтонський консенсус в дії. Наслідки економічних реформ 1991-2001 років»*, 2003 рік), **М. Павловський** (*«Стратегія розвитку суспільства: Україна і світ (економіка, політологія, соціологія)»*, 2001 рік), **О. Шнипко** (*«Економічна влада в системі соціальних координат»*, 2012 рік), **Дж. Стігліц** (*«Глобалізація та її тягар»*, 2003 рік).

Поняття *«Вашингтонський консенсус»* вперше з'явилося в кінці 80-х років ХХ ст. Його ввів до наукового обігу **Джон Уільямсон**, економіст Інституту міжнародної економіки у Вашингтоні. Зміст цього поняття включав макроекономічну стабілізацію, приватизацію, жорстку монетарну політику, відмову від бюджетного дефіциту, лібералізацію торгівлі, відкритість для іноземних інвестицій. Ці заходи розглядалися як припис МВФ щодо країн, що розвиваються, які, потрапивши в борговий зашморг, гостро потребували валютних кредитів фонду. Підхід став стандартним «правильним» рецептом для вирішення проблем країн, що розвиваються, його було покладено в основу реформ в Латинській Америці та Східній Європі.

Основною передумовою появи Вашингтонського консенсусу було соціально-економічне становище країн Латинської Америки, які в 1980-х рр. опинилися в безнадійній борговій кабалі кредитів великих американських банків, виданих, в т.ч., під гарантії МВФ, Світового банку та американського уряду (більше 500 млрд. дол.). «Вашингтонський консенсус» було створено як план для групи країн Латинської Америки, що спрямований на досягнення стабілізації і стійкості в цих країнах з метою забезпечення повернення боргів американським банкам. Цим країнам запропонували «Вашингтонський консенсус», що являв собою *програму структурної перебудови економік* цих країн і включав такі 10 пунктів: 1) приватизація; 2) фінансова дисципліна; 3) переорієнтація державних видатків; 4) реформа оподаткування; 5) фінансова лібералізація; 6) лібералізація торгівлі; 7) досягнення конкурентоздатності валютних курсів; 8) цінова лібералізація; 9) відкриття кордонів для прямих іноземних інвестицій; 10) зміцнення майнових прав власників.

Наслідки реалізації економічних реформ за моделлю Вашингтонського консенсусу виявилися невтішними практично для всіх країн, у яких вони проводилися. Дослідження, здійснене **Б. Джонсоном та Б. Шефером** у 1997 році для *«Фонду спадщина»* (Heritage Foundation), показало, що в період з 1965 по 1995 рік МВФ прагнув «врятувати» 89 країн. Сьогодні 48 із них знаходяться приблизно в тій же ситуації, що й до отримання коштів МВФ, а 32 стали ще біднішими, опинившись в економічному колапсі.

Отже, вплив глобалізації на трансформацію суспільства проявився перш за все в реалізації економічних реформ за моделлю Вашингтонського консенсусу.

2. Механізм Вашингтонського консенсусу

Механізм Вашингтонського консенсусу склався як система взаємодії сукупності держав-боржників і міжнародних установ-кредиторів, діяльність яких спирається на інтереси та підтримку США та країн Заходу, пов'язаних з ними транснаціональних корпорацій (ТНК). Цей механізм має безпосередній зв'язок із процесом глобалізації та структурами, що його здійснюють.

Як зазначалося раніше, в структуру мондіалістських установ і організацій, що формують світову політику, включаючи процес глобалізації, входять три впливові організації – *Рада з міжнародних відносин (РМО)*, *Більдерберзький клуб (БК)*, *Тристороння комісія (ТК)*. Ці організації деякі науковці умовно називають законодавчою гілкою світової «прото-влади». Зародки ж виконавчої влади були створені на *Бреттон-Вудській конференції* в 1944 р. Прообразами всесвітнього казначейства стали *Міжнародний валютний фонд (МВФ, International Monetary Fund – IMF)* та *Світовий Банк (СБ, World Bank – WB)*, які покликані видавати кредити країнам, що входять до них, на певних умовах. Є певний розподіл повноважень між ними: МВФ видає гроші на покриття дефіцитів платіжних балансів, що виникли, тобто в разі різкого дефіциту бюджетних доходів, обвалу зовнішньоторговельного балансу або високих видатків щодо обслуговування державного боргу тощо. Світовий Банк фінансує проекти розвитку інфраструктури і соціальні проекти, такі як освоєння територій, будівництво доріг, реструктуризацію збиткових галузей економіки, регулювання народжуваності тощо.

До складу РМО, БК і ТК входять дуже багато впливових осіб. По-перше, *ряд професорів та функціонерів з наукових установ та університетів*, зокрема елітарних, таких як *Колумбійський, Каліфорнійський, Гарвардський, Єльський, Стенфордський і Массачусетський технологічний інститут*. По-друге, *кількість власників, видавців та провідних журналістів світових ЗМІ* не піддається обчисленню, їх там – декілька сотень. По-третє, *представники державної влади усіх країн світу*. По-четверте, *керівники усіх найважливіших міжнародних організацій*: ООН, МВФ, СБ, Світової організації торгівлі, Міжнародного суду в Гаазі, Нобелівського комітету. По-п'яте, *керівники і високопоставлені персони центральних банків головних європейських країн є членами мондіалістських організацій і регулярно звітують перед ними*. По-шосте, *ряд неурядових організацій – від жіночих до міжнародної амністії*. По-сьоме, *справжньою вершиною цих структур є найбільші корпорації. Ці складові мондіалістської структури влади мають найбільший вплив на світову політику та економіку, реалізують Вашингтонський консенсус і забезпечують формування нового світового порядку*.

3. Наслідки трансформації суспільства за моделлю Вашингтонського консенсусу

Розглянемо основні наслідки впливу Вашингтонського консенсусу на країни, які погодилися на визначену ним модель трансформації суспільства. По-перше, *держави цих країн потрапляють у фінансово-боргову залежність, певною мірою втрачають державний суверенітет, перетворюються на*

об'єкти зовнішнього управління, що позбавлені будь-якої можливості вирватися із пастки відсталості. **С. Пирожков** зазначає, що глобалізація торкнулася практично всього світу, однак тільки найрозвинутіші країни світу мають можливість користуватися її плодами. Водночас «значна кількість відсталих країн, втягуючись на невигідних для себе умовах у процес світової економічної та політичної інтеграції, відмовляються миритися з роллю постачальників сировини і природних ресурсів або з роллю аграрного придатка до індустріального і постіндустріального світу».

По-друге, ці країни перетворюються на об'єкт нещадної експлуатації з боку ТНК, які забезпечують перекачування сировинних ресурсів та палива з них до США та провідних країн світу. **О. Платонов** визначив інструменти перерозподілу ресурсів інших країн на користь США: 1) величезна кількість незабезпечених доларів, які американська система пустила на світовий ринок; 2) «в механізмі перерозподілу ресурсів країн, що не відносяться до західного світу, на користь США є навмисно занижені ціни на сировину та паливо, які США отримують із країн, що розвиваються»; 3) США і весь західний світ обплутав їх мережею кабальних боргів; 4) транснаціональні корпорації, які за своєю фінансовою могутністю та масштабами діяльності перетворилися на справжні імперії, встановлюють контроль над життєво важливими ресурсами країн шляхом розміщення дочірніх філіалів, а також у формі переливу капіталів і товарів в Америку через системи трансферних цін; 5) економія на витратах на робочу силу американського капіталу в зарубіжних країнах.

Аналізуючи проблему фінансового поневолення світу, **М. Сенченко** акцентує увагу на існуванні невидимого каналу перекачування ресурсів до рук поневолювача (деякі дослідники називають їх «насосами перекачування ресурсів» до країн «золотого мільярда»). «Найрезультативніший спосіб підкорення країн і народів – фінансове поневолення, яке досягається через інформаційний, психологічний і економічний тиск, інтелектуальну обробку і за допомогою цілого ряду інших, на перший погляд нешкідливих, засобів. Багато держав давно фінансово поневолено. Постійно платять данину глобальній фінансовій мафії (ГФМ), при цьому, частенько не розуміючи, що потрапили в залежність. Не бачать силу, яка тримає їх у своїх лещатах так уміло, що гноблений навіть не відчуває тиску. Люди нібито мають право вільного висловлювати думку, самі обирають президентів, губернаторів, місцеву владу і не розуміють, що суспільство, в якому вони живуть, використовується для того, щоб перекидати багатства їх країни невидимим каналом в руки поневолювача».

По-третє, країни, які прийняли модель Вашингтонського консенсусу, позбавляються ресурсів, необхідних для власної технологічної модернізації. **О. Шнипко** зазначає, що в другій половині ХХ ст. виникли нові механізми стратифікації людства і розподілу світу на **цивілізаційні кластери**, позначені як «золотий мільярд», «другий клас», «третій клас». Ареал «золотого мільярда» охоплює приблизно 30 країн – **технологічних лідерів**, які генерують, акумулюють, інтенсивно застосовують високі технології, зросли до рівня інформаційних суспільств, а також інтелектуально експлуатують решту світу. До категорії «другого класу» або «другого світу» відносять 30-40 країн, які певною мірою спроможні брати участь у продукуванні високих технологій, а також ставлять перед собою, хоча б гіпотетично, цілі розвитку, схожі з досягненнями і

орієнтирами країн-лідерів. **Табір аутсайдерів** («третій світ») об'єднує 120-130 країн, не здатних до конкурентного саморозвитку в глобалізованому середовищі, приречених на бідність, прогресуючий занепад, деградацію і, не виключено, політичну смерть. Водночас США з населенням, що не перевищує 5 % населення планети, споживають до 40 % глобальних ресурсів. І цей рівень продовжує зростати.

Оцінку тенденцій перерозподілу багатств світу навів **М. Павловський**: «В межах геоекономіки стандарт життя як відношення багатства розвинутих країн до багатства країн периферії світового господарства складає 80:1 і має тенденцію до збільшення. Лібералізація, відкритість та інтеграція в межах геоекономіки ведуть до збагачення країн елітаризму і зубожіння периферії світового господарства (в 1960 році вказане співвідношення складало 40:1)».

По-четверте, *країни, які прийняли Вашингтонський консенсус, стають об'єктами діяльності економічних убивць*. Розкриття різноманітних аспектів діяльності економічних убивць почалося з публікації книги **Джона Перкінса «Сповідь економічного убивці»**. Дещо пізніше вийшла ще одна книга – **«Ігри економічних убивць»**, в якій група авторів (**Джон Перкінс, Стівен Хайат, Сем Гвін, Джон Крістенсен, Люсі Комісар, Кетлін Керн, Ендрю Роуелл, Джеймс Маріотт, Грег Маттіт, Стів Беркман, Еллен Огюстін** та інші) розкривають руйнівний зміст діяльності ТНК в країнах третього світу. В ній Джон Перкінс констатує: «Економічні убивці – це люди, які обкрадали країни по всьому світу на трильйони доларів. Вони «перекачують» гроші із світового банку, Агентства США з міжнародного розвитку та інших іноземних організацій, що надають допомогу бідним країнам, в казну гігантських корпорацій і кишені декількох сімей, які контролюють природні багатства планети. Їх інструменти – це фальсифіковані фінансові звіти, сфабриковані вибори, хабарі, здирництво, секс і вбивства. Вони грають у гру, таку ж давню, як «Імперія», але, яка набула нових, жахливих масштабів в теперішній період глобалізації».

По-п'яте, *країни, які прийняли модель Вашингтонського консенсусу, приречені на деградацію і зубожіння*. Оцінюючи реформи МВФ, **Ю. Пахомов** констатує: «жодна країна, що використовувала моделі МВФ, по суті, не витримала випробування на міцність, і, навпаки, успіх у реформах мали ті, які порушували емвеефівські догмати і шаблони». Далі застереження: для України «в рамках емвеефівської моделі інший шлях – крім технологічної та інтелектуальної деградації – просто виключався».

Фахівці визнають *обмеженість моделі «вашингтонського консенсусу»*. Основна проблема полягала в філософії «вашингтонського консенсусу», а саме – в думці про те, що існує єдина в світі економічна і політична модель, єдина модель безпеки, яка підходить для кожної країни. Ця концепція в наш час – повний нонсенс. Ми ніколи не побачимо однієї єдиної економічної моделі, яка буде влаштовувати всі країни світу. Остаточна перевірка придатності тієї чи іншої моделі проводиться на населенні країни.

Помічник Генерального секретаря ООН з економічного розвитку **Джомо Кван Сундарам** у своїй доповіді на Конференції міжнародної Спільки економістів у Москві в 2005 р. пов'язав формування труднощів в економіці більшості країн з їх спробами використати рекомендації МВФ, ґрунтовані на «Вашингтонському консенсусі». *Для успішного розвитку перехідних економік*

потрібен зовсім прагматичний і надійний «новий консенсус», оснований на здоровому розумі, досвіді та перевірених експериментах. Це, на його думку, такі заходи: імперативна необхідність активного використання політики (тобто держави), прагматичних елементів теорії та методології науки (економічної та управлінської), врахування місцевих умов, створення відповідних інститутів, що корелюють самі ці місцеві умови. Треба використовувати різні методи і підходи, подивитися, що працює, а що приносить негативний ефект, щоб відмовитися від таких методів.